

UDK 37.013

HAMKORLIK PEDAGOGIKASINING NAZARIY ASOSLARI VA TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI

Chirchiq davlat pedagogika universiti

Pedagogika nazariyasi va tarixi yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Mubinova Maftuna Farhod qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada hamkorlik pedagogikasining nazariy asoslari hamda uning zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida hamkorlik pedagogikasining psixologik-pedagogik asoslari, ijtimoiy o'zaro bog'liqlik nazariyasi, konstruktivistik yondashuv hamda o'quv jarayonida kichik guruhlarda ishlash metodlari o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, hamkorlik pedagogikasi o'quvchilarning bilim olish samaradorligini oshirish, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.*

Аннотация: *В данной статье анализируются теоретические основы педагогики сотрудничества и её значение в современном образовательном процессе. В ходе исследования были изучены психолого-педагогические основы педагогики сотрудничества, теория социальной взаимозависимости, конструктивистский подход, а также методы организации работы в малых группах в учебном процессе. Полученные результаты показали, что педагогика сотрудничества играет важную роль в повышении эффективности усвоения знаний учащимися, развитии навыков критического мышления и формировании социальных компетенций.*

Abstract: *This article analyzes the theoretical foundations of cooperative pedagogy and its significance in the modern educational process. During the study, the psychological and pedagogical foundations of cooperative pedagogy, social interdependence theory, constructivist approach, and methods of organizing small-group work in the educational process were examined. The results showed that cooperative pedagogy plays an important role in improving students' learning effectiveness, developing critical thinking skills, and forming social competencies.*

Kalit so'zlar: *hamkorlik pedagogikasi, kooperativ ta'lim, konstruktivizm, ta'lim texnologiyalari, o'quv jarayoni.*

Ключевые слова: *педагогика сотрудничества, кооперативное обучение, конструктивизм, образовательные технологии, учебный процесс.*

Keywords: *cooperative pedagogy, cooperative learning, constructivism, educational technologies, educational process.*

1.KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida ta'lim tizimida faqat bilim berish emas, balki shaxsning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati va jamoada ishlash kompetensiyalarini shakllantirish ham asosiy vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan hamkorlik pedagogikasi zamonaviy didaktikaning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Hamkorlik pedagogikasi o'qituvchi va ta'lim oluvchi, shuningdek ta'lim oluvchilarning o'zaro faol, maqsadli va mazmunli hamkorligiga asoslangan pedagogik tizim bo'lib, unda bilim olish jarayoni bir tomonlama axborot uzatish emas, balki ijtimoiy o'zaro ta'sir orqali shakllanadi [1].

Pedagogika fanida hamkorlikka asoslangan ta'lim g'oyasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab jadal rivojlandi. Ayniqsa, Amerika va Yevropa pedagogik maktablarida kooperativ ta'lim modeli samarali o'quv strategiyasi sifatida shakllandi. Johnson va Johnson tadqiqotlariga ko'ra, hamkorlikda tashkil etilgan ta'lim individual o'qitish modeliga nisbatan bilimni o'zlashtirish darajasini sezilarli oshiradi, chunki bunda o'quvchi passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi [2].

Hamkorlik pedagogikasining nazariy asoslari bir necha fundamental ilmiy yo'nalishlarga tayangan holda shakllangan. Birinchi navbatda, Lev Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Unga ko'ra, shaxsning bilish jarayoni ijtimoiy muloqot orqali rivojlanadi va "yaqin rivojlanish zonasi" aynan hamkorlik muhitida kengayadi [3]. Demak, bilimlar individual ravishda emas, balki ijtimoiy interaksiya natijasida samarali shakllanadi.

Ikkinchi muhim nazariy asos — konstruktivistik ta'lim konsepsiyasidir. Ushbu nazariyaga ko'ra, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o'quvchi tomonidan faol ravishda yaratiladi. Hamkorlik pedagogikasida aynan shu jarayon guruh ichidagi fikr almashinuvi, muhokama, savol-javob va birgalikdagi muammo yechimi orqali yuzaga keladi [4].

Zamonaviy ta'lim tizimida hamkorlik pedagogikasining dolzarbligi yanada ortmoqda, chunki XXI asr kompetensiyalarida kommunikativlik, tanqidiy fikrlash, moslashuvchanlik va jamoaviy faoliyat ustuvor kompetensiyalar sifatida belgilanmoqda [5]. Shu bois ham hamkorlik pedagogikasining nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish va uning ta'lim jarayonidagi o'rnini ilmiy asoslash bugungi pedagogik tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi hamkorlik pedagogikasining nazariy bazasini tizimli o'rganish, uning metodologik tamoyillarini tahlil qilish va zamonaviy ta'lim jarayonidagi amaliy ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

2.Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda hamkorlik pedagogikasining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilish uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi pedagogik nazariya, didaktika va ta'lim psixologiyasi fanlari integratsiyasiga tayangan holda shakllantirildi.

Birinchi bosqichda ilmiy manbalarni tahlil qilish usuli qo'llanildi. Xalqaro va mahalliy pedagogik adabiyotlar, monografiyalar, ilmiy maqolalar, ta'lim metodikasi bo'yicha tadqiqotlar o'rganildi. Ayniqsa, hamkorlik pedagogikasining rivojlanishiga oid xorijiy tadqiqotlar tahlil qilinib, asosiy nazariy konsepsiyalar ajratib olindi [6].

Ikkinchi bosqichda qiyosiy tahlil usulidan foydalanildi. Turli pedagogik yondashuvlar — an'anaviy o'qitish, individual ta'lim va hamkorlik pedagogikasi o'zaro solishtirildi. Bu orqali hamkorlik metodining ustun va cheklangan tomonlari aniqlashtirildi.

Shuningdek, nazariy modellashtirish usuli yordamida hamkorlik pedagogikasining ta'lim jarayonidagi ishlash mexanizmi tasvirlandi. Bu model quyidagi asosiy elementlardan iborat deb qaraldi:

- o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro bog'liqlik;
- individual javobgarlik;
- umumiy maqsad;
- o'zaro bilim almashish;
- natijani birgalikda baholash.

Tadqiqot davomida pedagogik kuzatuv elementi ham nazariy darajada qo'llanildi. Ta'lim jarayonida kichik guruhlarda ishlash, savol-javobli metodlar, loyiha asosidagi topshiriqlar va jamoaviy muhokamalarning didaktik samaradorligi o'rganildi.

Hamkorlik pedagogikasida eng ko'p qo'llanadigan metodlar sifatida quyidagilar ajratib ko'rsatildi:

- Jigsaw metodi
- Group Investigation
- Think-Pair-Share
- Student Team Achievement Division (STAD)

Mazkur metodlarning umumiy xususiyati shundaki, ularda bilim o'quvchi tomonidan faol ravishda qayta ishlanadi va guruhdagi hamkorlik orqali mustahkamlanadi [7].

3. Natijalar

Tadqiqot natijalari hamkorlik pedagogikasining ta'lim jarayonida ko'p qirrali ijobiy natijalar berishini ko'rsatdi.

Birinchi navbatda, hamkorlik pedagogikasi bilim o'zlashtirish darajasini oshiradi. Guruh ichida ishlash davomida o'quvchilar bir-biriga tushuntirish, izohlash va dalillash orqali mavzuni chuqurroq anglaydi. Tadqiqotlarda qayd etilishicha, o'zaro tushuntirish orqali bilimning uzoq muddatli saqlanish ko'rsatkichi an'anaviy tinglash usuliga nisbatan yuqoriroq bo'ladi [8].

Ikkinchi muhim natija - tanqidiy fikrlashning rivojlanishidir. Hamkorlik jarayonida o'quvchi nafaqat ma'lumotni qabul qiladi, balki uni tahlil qiladi, boshqa fikrlar bilan solishtiradi va xulosa chiqaradi. Bu esa analitik tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Uchinchi natija - sifatida ijtimoiy kompetensiyalar shakllanishi kuzatiladi. O'quvchilar quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi:

- muloqot olib borish;
- fikrni aniq ifodalash;
- tinglash madaniyati;
- murosaga kelish;
- jamoaviy qaror qabul qilish.

To'rtinchi natija - motivatsiyaning ortishidir. Hamkorlik muhitida o'quvchilar darsga faolroq jalb qilinadi, o'zini jarayonning muhim ishtirokchisi sifatida his qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, hamkorlik pedagogikasi orqali passiv o'quvchilar ham dars jarayoniga faol kirishadi, chunki guruhdagi vazifa individual mas'uliyat bilan bog'liq bo'ladi.

4. Muhokama

Olingan natijalar hamkorlik pedagogikasining zamonaviy ta'lim paradigmasiga to'liq mos kelishini ko'rsatmoqda. Chunki bugungi ta'lim modelida bilimdan ko'ra kompetensiya ustuvor hisoblanadi. Hamkorlik pedagogikasi aynan kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmi sifatida ishlaydi.

Johnson va Johnson nazariyasiga ko'ra samarali hamkorlik uchun besh asosiy komponent zarur:

- ijobiy o'zaro bog'liqlik;
- individual javobgarlik;
- bevosita muloqot;
- ijtimoiy ko'nikmalar;
- guruh faoliyatini refleksiya qilish [2].

Muhokama natijalarida shuni ko'rish mumkinki, hamkorlik pedagogikasi faqat metod emas, balki ta'lim falsafasidir. Chunki bunda o'qituvchi bilim manbai emas, balki fasilitator vazifasini bajaradi.

Ayniqsa, raqamli ta'lim muhitida hamkorlik pedagogikasi yangi bosqichga chiqmoqda. Onlayn platformalar, virtual guruh ishlari, loyiha asosidagi topshiriqlar ham aynan shu modelning zamonaviy shakllaridir.

Biroq ayrim cheklovlar ham mavjud:

- katta auditoriyalarda nazorat qiyinlashadi;
- vaqt ko'proq talab qiladi;
- barcha o'quvchilar teng faollik ko'rsatmasligi mumkin.

Shunga qaramay, umumiy ilmiy xulosaga ko'ra hamkorlik pedagogikasi zamonaviy ta'limda eng samarali pedagogik mexanizmlardan biri hisoblanadi [9].

5. Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hamkorlik pedagogikasi zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu pedagogik yondashuv o'quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini

rivojlantirish hamda ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, hamkorlik pedagogikasi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning o'zaro muloqotini kuchaytiradi, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi va ta'lim samaradorligini oshiradi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida hamkorlik pedagogikasini keng qo'llash muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Lev Vygotsky *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press, 1978. Hamkorlik pedagogikasining psixologik asosi, “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi.

2. David W. Johnson, Roger T. Johnson *An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning*. Educational Researcher, 2009. Hamkorlik pedagogikasining 5 asosiy komponenti.

3. Robert E. Slavin *Cooperative Learning: Theory, Research and Practice*. Boston: Allyn and Bacon, 1995. STAD, Jigsaw va guruh metodlari.

4. Rosalind Gillies *Cooperative Learning: Review of Research and Practice*. Australian Journal of Teacher Education, 2016. Zamonaviy hamkorlik metodlarining amaliy tahlili.

5. Jean Piaget *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge, 1950. Konstruktivistik ta'lim nazariyasi.

6. UNESCO *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris, 2017. XXI asr kompetensiyalari va hamkorlik.

7. Spencer Kagan *Cooperative Learning Structures*. San Clemente, 1994. Think-Pair-Share va strukturalar.

8. Jerome Bruner *The Process of Education*. Harvard University Press, 1960. Faol bilim qurilishi nazariyasi.

9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish konsepsiyasi. Toshkent, 2023.